

Poštnina plačana v gotovini.

* * * VESTNIK * * *

PROSVETNE ZVEZE V LJUBLJANI

Izhaja mesečno. — Celoletna naročnina s prilogo »Prosvetni oder« znaša 20 din. — Naroča se: Prosvetna zveza v Ljubljani, Miklošičeva cesta 7.

STEV. 6-7

JUNIJ-JULIJ 1941-XIX

LETO XX.

Važna beseda

Dne 23. maja je prosvetni minister Eks. Botaj v univerzitetni zbornici v Ljubljani v odgovoru na rektorjev pozdrav zagotovil, da bo imela Slovenska kultura v okviru italijanskega imperija svojo posebno vlogo, ki bo prišla v novi državni skupnosti še bolj do veljave. Ljubljansko univerzo pa hoče italijanska kraljeva oblast še izpopolniti.

Ta izjava ponovno potrjuje globoko razumevanje kraljevine Italije za kulturne vrednote našega naroda, zato jih slednji sprejema z odkritim veseljem in zadovoljstvom.

Tako naj tudi prosvetna društva razvijajo svoj kulturni program med našim narodom, kakor doslej in tudi v bodoče.

Društva naj goje ljudske predstave, odpirajo pot narodni pesmi in glasbi, prirejajo predavanja in se bore proti ljudskim razvadam, kot so pijančevanje, bogokletstvo in oskrnjevanje nedelj in praznikov.

Zvezde žarijo*

(Nekaj besed iz predavanja, ki ga je imel prof. Fr. Šušteršič na prosvetnem večeru)

S preprosto, vsem umljivo besedo, vas hočem popeljati na daljno vožnjo. Živa domišljija in krilata misel nas ponese iz tesne zemeljske domačije skoz roje svetlih sonc tja do zadnjih bregov vseмирskega oceana, tja, kjer obnemore naša živa misel in odpove največji daljnogled. Brez vsakršnih računov in prirodoslovnih utemeljevanj, na katerih sloni današnje zvezdoslovje, bodi to naše kramljanje. Ne znanstvena razprava, ampak le bežen privid vseмирskih ubranosti, lepote in veličastva. Človeška beseda je preplitva, da bi mogla zajeti vesoljstvo, preslabotna, da bi mogla izzveneti v harmoniji nebesnih sfer. Nobena slika ne more prikazati umetnin, ki jih je v čudovitem zaporedju razstavil sam Božji umetnik. Privezani na zemljo, kamor nas kakor kamenje, rastline in živali priklepa lastna teža, blodimo v 100 km globokem zračnem morju, nad katerim noč in dan utripajo zvezdne luči. Skrb za skorjo kruha, košček zemlje in žarek toplote, borba s prirodnimi silami in neprirodnimi nasilji nam zastira pogled navzgor, kjer se po večnih zakonih dogajajo čudne prikazni, kjer tiho plavajo mogočni svetovi, proti katerim je človek z zemljo vred pravi pritlikavec-močelka v kapljici vode. Nauk o zvezdah je nauk o vesoljstvu, o soncu in luni, o človeku in mrtvi materiji. Začetek in konec — vse je zajeto v njem. Ta vzvišena veda o neštevilnih svetovih, o nepojmljivih razdaljah, o nedoumnih velikostih, o nesluteni lepoti in soglasju božjega stvarjenja, nas dviga iz majhne vsakdanjosti, budi v nas zavest in ponos.

Ko za obronki gora umrje večerna zarja in mrka noč pregrne nebo z briljantnim plaščem, se človeški popotnik ustavi in zastri v nebo. Naj misli o življenju in posmrtnosti, kar hoče, nebo mu je in ostane kraj večne lepote in blaženosti, Skrivnostna

sila ga vleče v zvezdne dalje, ne morda kaka tvarna vez ali čarobna zavistnost, ampak neko neizrazno hrepenenje po lepoti, po luči in nesmrtnosti. V samoti in miru se zatopi človek v zvezdno nebo, ki se mu v jasni noči približa kakor božja dlan. Takrat mu v duši vstajajo globoka, morda nezaželjena vprašanja: kje, odkod in kam? Iz trudne omame ga vzdrami bleščeči utrinek, ki v mogočnem loku premeri nebeški svod. »Prav kakor drobec sem«, misli. Ko bi vsaj enkrat mogel pregledati vsa ta zvezdna krdela, samo za hip videti v sivo preteklost in svetlo onostransko glorio! Pa kaj! Zvezde so preda-leč, daleč tem bolj, ker o njih le misli in čustvuje, a jih premalo pozna.

Z zvezdami posuto nebo je najlepše, če ga gledaš s prostim očesom. Saj se ti vse bleščeče zvezdno morje zlije v eno samo veliko sliko prekrasnih vencev, diademov, ogrlic in gruč. Mogočno in prelestno vpliva nebo na človeka dvajsetega stoletja, prav kakor v sivi davnini na nekulturno jamsko bitje, ki je odeto v debele živalske kožehe strmelo iz brloga in sekalo v kamen slike Sonca, Lune in nekaterih ozvezdij. Prav tako kot stare Indijce in Kitajce, ki so jim bili že stoletja pred prvim božičem Sonce, Luna in planeti dobri znanci. Kakor na pogan-ske svečenike ali mage, ki so z nebotičnega babilonskega stolpa občudovali z zvezdami ožarjeno nočno nebo ter ga upodabljali v mehke glinaste tablice.

Vendarle nebo človeškemu pogledu skriva mnogo lepote in ugank. Oživljajoči nesmrtni duh je premagal slabosti človeškega telesa, dopolnil je oko, s tem, da je v početku 17. stoletja ustvaril daljnogled. Iz vseмирskih globin so vstali novi, nesluteni svetovi. Hrepenenje po resnici in spoznanju je napolnilo človeka, da je za težke gmotne žrtve postavil okoli 3000 zvezdarn. Na visokih gorah kraljujejo ta sve-tišča znanosti, da ne zadeva ob nje

* Predavanje je opremljeno s skioptinimi slikami.

nižinska megla, da jih ne moti glušeči hrup in ubijajoči sij velemestnega mravljišča. Med vsemi stavbami zvezdarskega naselja je najvažnejša ogromna kupolasta stavba, pod katero dremlje ciklopsko oko modernega teleskopa.

Rahlo se dotakneš gumba, s tremi prsti premakneš ročico, in že se zašče gigantski, okrog 100.000 kg težki svod samotnega svetišča. Mogočna odprtina zazija in skozi njo pogleda z biseri obsuta krpa jasnega neba.

Mrzlo, skoro tesno je laiku ob mrtvem velikanu, ki ima sto do petstotisočkrat boljše oko. Vendar je nemi kolos povsem pokoren. Dviga se, nagiba in vrti, kakor hoče on, ki mu je po telesni meri neznamen. Celo tla se dvigajo in pogrezajo, kadar želi. Več kot 1 m široko oko je zbralo raztresene žarke daljne, prostemu očesu nevidne zvezdice in jih poslalo skozi prično lečo (okular) v človeško oko. Tak je lečni daljnogled ali refraktor.

Še večji in uporabnejši so moderni reflektorji ali zrcalni daljnogledi. Svetlobni žarki se odbijajo na zrcalnem dnu v še manjše zrcalo in od tod skozi tabular v oko. Največje daljnogledje ima Amerika — dežela neomejenih možnosti. Kmalu bo na gori Palomar pogledal v čisto kalifornijsko nebo poslednji orjak, ki mu je ob krstu botrovala mogočna tehnika ameriških inženirjev in izredna darežljivost dolarskih magnatov. Milijonkrat več kot prsto oko bo videl ta velikan in gotovo bo razrešil marsikatero vsemirsko uganiko in tako upravičil velikanske žrtve, iz katerih je vstal.

Čudno prečudno je vesoljstvo. Kdaj bomo bradi in doumeli vsemirsko knjigo, ki ima neskončno strani? Drzna misel in svetlobni žarek pomagata, račun zmaga in jamči. Bujna domišljija in poetično gledanje sta se že davno sprli z astronomijo. Davna tisočletja pred Kristusovim rojstvom so dala svetu prvo mesto naši Zemlji, Sonce, Luna, planeti in zvezda stalnice so le božje luči, ki naj ljudem in bogovom svetijo nad zemeljsko ploščo. Babilonci, verni opazovalci zvezdnatega neba, so menili, da se

nad svetovnim morjem boči zemeljski lok, v katerih je posmrtni dom rajnikih. Sonce se vzpenja nad zemljo in vsak večer tone v morju, pa ga do jutra spet preplava. Zemljo obdaja ozračje, nad katerim počiva plast nebeške vode.

Še lepša je bila slika starih Grkov. Nad zemeljsko ploščo, plavajočo na neizmernem oceanu, je povezana kristalna polkrogla, v katero so vtisnjeni zlati žebeljčki. Bogovi prebivajo na najvišjem vrhu sveta, na Olimpu.

Grk Ptolomej, veliki astronom starega veka, še ni doživel sramote ponižanja, ki so ga nakopali Zemlji novodobni astronomi. Iztrgali so jo iz mirujočega središča sveta, pahnil jo na dolgočasno pot okrog Sonca, njo, ki je bila tisočletja srce vesoljstva in pokojni dom človeka-kralja. Za kaj bi modrovali, tožili in obujali mrtvo preteklost? Hoče nam se resničnih podob in veljavnih besed. V naprej si že povejmo, da Zemlja ni ploščata tvorba v središču sveta, ampak da je rahlo sploščena krogla, ki se neugnano peha okrog Sonca. Zdaj pa na pot!

Najboljše lovsko letalo nas po treh tednih pripelje na vsemirski otoček, na zvezdo pesnikov in zaljubljenecv, na fantovsko sonce ali našo Luno. Pusti, kameniti mrlič, ki je brez kapljice vode in življenjske klice, v vsakem mesecu obkroži našo Zemljo. Brez ozračja je in brez lastne svetlobe. Le kadar ga oplazi sončna luč, nam sveti po znanih svetlobnih oblikah ali fazah (kot: prvi krajec, ščip ali zadnji srp. Svetle in temne površinske lise, v katerih vidi ljudska domišljija razna bitja in stvari, n. pr. kovača, zajčka, orla in podobno, nam razkrinka že manjši astronomski daljnogled. Črnkaste gladke lise so sorazmerno ravne pokrajine, ki jih je v davni preteklosti zalila lava. Danes jih imenujemo morje. N. pr. morje jasnin, morje tišin, morje rodovitnosti, oblakov, sopar itd.

Še zanimivejša so takozvana žrela. Mogočne, do 2000 km široke vdrtine so baje nastale kot žrela ugaslih ognjenikov. Ker je teh žrel preveč, mislijo nekateri, da so jih vtisnili v Lu-

nino površje izpodnebniški ali meteorolgi, ki so padali nekoč na Luno. Zrela nosijo imena po velikih možeh vseh časov, n. pr. Kopernik, Cezar, Ptolomej, Gauss, Kant, Gutenberg, Linné. Celo naš veliki matematik baron Jurij Vega je posodil svoje ime enemu takemu kraterju.

Morja in kraterje oklepajo strma, ponekod do 6000 m visoka gorovja, ki so jih imenovali po večjih zemskih gorovjih, n. pr. Alpe, Pireneji, Apenini, Kavkaz itd. Pa pustimo ta drobce, ki je petdesetkrat manjši od naše zemlje.

Pri odhodu z Lune se ozrimo še nazgor, od koder nam prijazno sveti mogočna zvezda, ožarjeno zajetno telo — naša Zemlja. Za nadaljnjo pot je letalo prepočasno v mislih na topovsko granato, da ne bomo predolgo hodili na prvo in najbližjo zvezdo stalnico, t. j. naše Sonce. S hitrostjo 400 m na sekundo drvi naša granata, vendar bo šele čez 9 let udarila ob razbeljenega orjaka, iz katerega bi mogel vsemogočni kipar zgnesti 1.500 tisoč naših Zemelj. 60krat bolj vroče kot krog je sončno površje, na katerem skozi daljnogled zaznavamo v belozrnati podlagi temne lise, tako zvane sončne pege.

Vsakih enajst let so pege najbolj goste. So to silni vrtinci bruhaajočih plinov, s katerimi je v posredni zvezi tudi vreme in prekrasni polarni sij.

Skozi sončno ozračje ali kromosfero švigajo do pol milijona km visoki žareči zublji ali protuberance.

Ko ob sončnem mrku neprozorno lunino telo navidezno prekrije sončno plosčco, opazimo okrog sonca nežen, nepravilno oblikovan sij — sončni vene ali krono. Sonce, naša prva luč, ki daje svetlobo in toploto Zemlji in vsem svojim otrokom, to je planetom, lunam, planetoidom in kometom, je nujno potreben, čeprav ne še zadosten pogoj za življenje.

Zato so ga opevali in slavili narodi vseh časov in jezikov. Že pogani so mu dali prvo mesto med bogovi. Sonce je bilo in bo simbol in vir življenja, lepote in moči.

Središče sveta ni zemlja, ampak

Sonce, je dejal nesmrtni Poljak Nikolaj Kopernik. Kako naj se vsa velikanska nebesna krogla s tisoči svetlih teles vsakih 24 ur enkrat zavrti okrog Zemlje? Kako nerodno je razlagal tek planetov, stari, dobri Ptolomej!

V svetu je večja enostavnost in eleganca. Ne kroži Sonce okrog Zemlje, ampak narobe. Sonce ždi na mestu in radodarno razsipa svojo svetlobo 9 planetom in njihovim 29 lunam, ki se kakor kresnice lovijo okrog kraljevske zvezde. Ta nauk je bil preveč prevrten, da bi ga moglo sprejeti človeštvo. Da Zemlja ni središče sveta? Zakaj naj bi bilo središče Sonce? Kje je tista sila, s katero naj bi Sonce držalo vse planete z Zemljo vred na suženjskih krogih? In vendar je to res! Soncu najbližji planet je Merkur, nato Venera, Zemlja z eno luno, Mars ima dve luni, Jupiter 11, obročasti Saturn 10, Uran 4, Neptun 1. Leta 1950. odkriti planet Pluton najbrž nima nobene lune.

Nepozaben pogled bi se nudil človeku, ki bi iz primerne razdalje opazoval, kako utriplje in se poigrava vsa sončna družina. Planeti, ki so umirajočemu Soncu najbližji, so manjši pa zato bolj svetli in bolj živahni. Merkur preteče svojo krožno pot v 88 dneh, Venera — naša Večernica ali Danica — v 224 dneh, Zemlja v enem letu, Jupiter v 12 letih, Uran pa šele v 248 letih.

Zaman so bile slutnje in boječe trditve Kopernikovih predhodnikov, starokopitni nazori niso pustili Zemlje iz svetovnega središča. Resnici je pomagal na zmagovito pot šele skromni padovanski profesor Galileo Galilei. Ko je slišal, da so Holanci iznašli daljnogled, si je bistra glava v kratkem zgradila neko čudo, ki je bilo stokrat močnejše od človeškega očesa. V mrzli januarski noči l. 1610. je nameril svoj daljnogled na kraljevski planet Jupiter. Sam sebi ni mogel verjeti, mel si je oči in brisal daljnogled. Ali je to res? Okrog Jupitra so bile sprva tri, kasneje celo štiri svetle pike.

Zvezde stalnice niso mogle biti, ker

leže skoraj v ravni črti in se — premikajo. Noč za nočjo je oprezoval ob daljnogledu, opazoval in risal gibanje štirih trabantov. Navdušen je svetu oznanil izredno odkritje in jasen dokaz, da le obstojajo osrednja telesa, okrog katerih krožijo druga manjša telesa. Zemlja, okrog katere kroži ena sama Luna, je morala prepušiti prvo mesto Jupitru, ki ima kar štiri spremljevalce. Vse je hotelo videti vseмирsko senzacijo.

Noč za nočjo je bdel sivolasi astronom ob daljnogledu, učil in razkazoval radovednim oddličnikom svoje odkritje. Nekateri so navdušeni sprejeli novo resnico, drugi so zamišljeno majali z glavo, tretji so se rogali, češ da je vse le sleparija, da so štiri svetle pike le majhne stalnice ali morda celo napake v daljnogledu. Resnica je morala zmagati, trdovratno nazadnjaški svet le ni mogel dolgo več tiščati glave v pesek. Kakor se okrog Jupitera sučejo njegove lune, prav tako se okrog mirujočega Sonca premikajo vsi planeti — tudi naša Zemlja. Še so ugovarjali Galileju. Če je tvoja trditve pravilna, bi po fizikalnih zakonih nujno morali na Veneri zaznati svetlobne mene kakor na luni. Nikdar prej ni Galilei tako svečano in hrepeneče čakal bliščeče Danice, zvezde ljubezni in lepote, kot takrat. In res mu je zasijala v daljnogledu samo z enim krajcem. Tako je bil doprinešen nov dokaz za novo svetovno naziranje, ki pomeni pravecati prelom med staro in novo miselnostjo.

Mogočni Jupiter, ki je s svojimi lunami prinesel Galileju nesmrtno slavo pa tudi mnogo zavisti in sovraštva, je več kot 1000krat večji kakor naša Zemlja. Prečne sive proge kažejo njegovo ozračje, sestojče iz plinov, ki se zlepa ne zgoščajo — kajti na Jupitru vlada mráz do 150 stopinj pod ničlo.

Najlepši izmed vseh planetov je nedvomno s svitkom prepasani Saturn. Z osrednjo kroglo se vrti tudi njen 70.0000 km široki obroč, ki je od nje povsem ločen, kakor je prvi pravilno trdil veliki astronom in fizik Huyghens. Saturn je s svojim obro-

čem, ki ga sestavljajo sami drobci — od najmanjših zrnec do več kilometrskih skal — edinstvena vsemirska prikazen. 700krat je večji kakor naša Zemlja, ima 10 lun in je poldrugo milijardo km oddaljen od Sonca.

Ne ločimo se iz sončnega sistema, dokler se nismo ustavili na rdečkastem Marsu. Če je Zemlja za nas najvažnejši, Jupiter največji in Saturn najlepši planet, je Mars najskrivnostnejši med svojimi devetimi brati.

Mars, ki je precej manjši od Zemlje, ima dve luni. Razmere na tem skrivnostnem planetu so v marsičem podobne zemeljskim. Mars ima svoje ozračje, ne preveč hudih toplotnih razlik, v podobnem ritmu se mu menjavata dan in noč, njegovo telo pa je dvakrat večje od našega. Na podlagi vseh teh ugotovitev se smemo le previdno izraziti, da življenje na tej — »drugi zemlji« ne bi bilo nemogoče.

Vendar vsem dobro zamišljenim romanom o Marsu in marsovcih nakljub ugotovimo, da astronomija do danes nima, niti ni mogla imeti nobenih podatkov ali razlogov, da bi upala napovedati življenje. Bojeviti marsovci, ki so baje že večkrat hoteli zavojevati našo Zemljo, duhoviti inženirji, ki naj bi zgradili ogromne kanale, tajinstveni svetlobni signali iz l. 1894. — vse, prav vse je izrodek bujne domišljije in brezplodnega ugibanja.

Večna škoda za vse človeštvo bi bila smrt slabotnega dečka, ki ga je v angleški vasi Woolsthorp krstil pastor na ime Isaak Newton. Pa saj ni smelo omagati nemočno telesce, ki je oklepalo najmočnejšega duha tedanje dobe. Bog ve, koliko časa bi človeštvo še ugibalo in tavalo v negotovosti, da ni ta veliki sin britanskega naroda razbral in zapisal večnih zakonov nebesne mehanike. Kamen ne pade slučajno na Zemljo, Luna in planeti ne krožijo s slučajnimi hitrostmi po eliptičnih poteh. Na Zemlji, v sončni državi, v vsem vesoljnem svetu vlada pravilnost in red, ki ga je zapisal Newton v svojih zakonih. Vse gmote, vsa telesa se privlačijo po istih načelih. Hitrosti in pota, mase in razdalje teles — vse je zvezano z železno dosled-

nostjo. Ko bi se le za trenutek potajila privlačna ali gravitacijska sila, bi Zemlja zaradi velike vrtilne in krožilne hitrosti na mah pometala s svojega površja človeka, živali, rastline, rudnine in zračne plasti. Sončna familija bi se nesmotrno razbežala v širno vesoljstvo.

Dolgo je bil Saturn skrajni mejnik sončne države. Leta 1781. pa je angleški astronom Wiliam Herschel slučajno ujel v daljnogled mirno se bliščečo ploščico — bil je to novi planet Uran. Mimogrede bodi povedano, da planeti, ki so po sebi temna telesa, svetijo v daljnogledu z mirno, od Sonca dobljeno in odbito svetlobo, dočim zvezde stalnice, ki so prava sonca, v teleskopu nemirno žare. Uran je postal visoka astronomska moda, vse ga je lovilo in preračunavalo. Hitro so ugotovili, da trmasti novinec hodi samosvojo pot, ki se ne sklada z Newtonovimi zakoni. Že so padali ugovori proti Newtonu, dokler se leta 1846. ni zgodil pravecati čudež. Tridesetletni Francoz Urbain Leverrier je na podlagi dolgotrajnih računov napovedal točno mesto, kjer mora biti še nov planet, krivec Uranovih ovinkov. Kdo bi verjel tem besedam? In vendar je nemški astronom Galle našel prav na istem mestu novi planet, ki so ga krstili za Neptuna. Bilo je takrat veselja in zmagoslavja ponosite mladine, saj so odkrili novo nebesno telo z računom — ne z daljnogledom. Takrat je moral Leverrier deliti svojo slavo z nesmrtnim, a že mrtvim velikanom Newtonom. Zanosito in lepo se spominja naš župančič tega velikega dogodka v Dumi: Videl sem misleca, pisal je zakone, ljudstvu ne zemskemu — zvezdam je kazal pot. Pa nesoglasje v vsemirju zasledil je. Novih svetov je zahteval njegov račun. Bodi — dejal je — in noč mu je dala nov svet.

Podobno so odkrili zadnji, do danes poznani planet — Pluton. Napovedal ga je ameriški astronom Lovell, odkril pa ga je šele leta 1950. pomožni laborant arizonske zvezdarne — Tombough.

Redko kdaj se priplazijo v sončno bližino prečudne in grozo vzbujajoče

prikazni, ki so v svoji lepoti in veličini edinstvene in veličastne — pa naši Zemlji in človeku povsem nevarne. Po daljnih, močno sploščenih elipsah in parabolah polze kometi ali repatice. Nič čudnega, če so jih proglasili za znanilke svetovnih in človeških nesreč: kuge, vojske, lakote in potresa. Saj se je prikazen naglo bližala, grozila z bliščečo glavo in mogočnim repom. Veliki, bližnji kometi so redke prikazni v obojnem pomenu besede. Po dolgih dobah se vračajo v sončno soseščino. Tako se bo n. pr. znani Halleyev komet, ki se je pokazal zadnjič leta 1910., vrnil šele leta 1986.

Komete sestavlja izredno tenka plinska snov, ki ne more prekriti niti manj svetlih stalnic. Prav iz tega razloga se ni bati, da bi nas komet kedaj ugonobil s svojo gibalno silo ali s strupenimi plini, ki so jih odkrili v njegovem repu. Astronomi zasledijo vsako leto več repatice, ki pa so tako majhne ali tako daleč, da za nas ne prihajajo v poštev.

Kako obljudeno je sončno območje. Med Marsom in Jupitrom ugotavljamo z velikimi daljnogledi množice liliputanskih teles, ki jim pravimo planetoidi ali asteroidi. Prav tako nahajamo izven planetov svitkasto raztresene drobce, ki se v trenutku, ko se jim zemlja na svoji letni poti preveč približa, zaženo proti njej, pa se zaradi silnih hitrosti v zračnih plasteh vžgo in razpadejo. Najbolj znani so roji avgustovih kresnic — Perseidi ali Solze sv. Lovrenca in pa novembrski utrinki — Leonidi.

Sodijo, da so utrinki ruševine davno razpadlih kometov. Včasih prilete na zemljo celi kosi — podnevi jih spremlja dim, ponečji pa plamen. To so tako zvani izpodnebniki ali meteori. Sodijo, da so istega izvora kakor utrinki, vendar se zdi, da so nekateri doma celo izven sončnega prostora. Meteori utegnejo biti nevarni, zlasti če padajo v velikem številu kakor leta 1908., ko so dobesedno sisekali dlobršen gozdni kompleks sibirske tajge. Znan meteor je kaba, črna mohamedanska svetinja v Meki, dalje ogrom-

ni meteor, ki je treščil v Saharo, in veliki mehiški meteor.

Dovolj smo se že zadržali v sončni domačiji. Pred nami se vzpenja strma, daljna pot med zvezde stalnice, ki neenakomerno posejane migljajo na črnomodrem nebu. Mogočna čreda šteje dobrih 5000 sonc. Če pa jih štejemo skozi daljnogled, njihovo število zelo raste.

Zvezdna polja niso povsod enako bogata. Najgostejši je pas, ki se v jasnih nočeh vidno boči od juga proti severu, to je Rimska cesta. Vse do Galileja je veljala za medlo, s svetlimi drobci posuto pot. Znanstveno ji pravimo še sedaj Via lactea, to je mlečna pot. Danes vemo, da je Rimska cesta ogromen zvezdni sestav, ki ima obliko leče, da šteje okrog 50 milijard sonc — med njimi tudi naše Sonce z neznatnim drobcem, ki je naša domovina.

Če dlje časa opazujemo večerno nebo, vidimo, da zvezde — razen planetov, o katerih smo že rekli, da krožijo okrog Sonca, sploh ne spreminjajo medsebojne lege — prav zato jim pravimo stalnice. Pač pa hitro spoznamo, da se vsa nebesna polkrogla navidezno suče okrog mirujoče osi, ki jo v mislih potegnemo skozi zvezdo Severnico in naše opazovališče. Je to le vidna prevara. Kakor se otroku na vrtljaku zdi, da vrtljak miruje in da se okolica vrti okrog njega, tako se zdi tudi nam, ki sedimo na velikem zemeljskem vrtljaku, da mirujemo in da okrog nas krožijo zvezde.

Da bi laže spoznavali nebo, je človek že davno pred Kristusovim rojstvom združeval zvezde v zaokrožene skupine ali ozvezdja, ki jih je imenoval po živalih, orodju in bajeslovnih osebah. Na primer: Veliki voz, Labod, Lev, Oven, Perzej, Ondromeda itd.

Na nebu se najlaže najdemo s pomočjo znanega ozvezdja: Veliki voz ali Veliki medved. Če v podaljšani smeri nanesimo petkratno razdaljo krajnih zvezd (Dubhe in Merak), zadenemo na svetlo Severnico ali Polarnico, ki nam v jasni noči nezmotljivo kaže severno smer. »Zvezda vodnica,

tvoji mornarji, daleč na drugi jadranski breg...«

Veliki voz spada med tako zvana obtečajna ozvezdja, ki nikdar ne zaidejo pod obzorje. Zato so ga poznali že stari Kitajci.

Hitro smo prišli med zvezdna krdeča, ker nas je ponesla naša misel. Pa ne pozabimo, da so zvezde stalnice silno daleč od nas. Izven sončnega sestava zijajo strašne praznine.

Najbližja zvezda stalnica je oddaljena od nas dobra štiri svetlobna leta. Najbližja, v naših krajih vidna zvezda pa je prekrasno sonce Sirius, ki magično utriplje in mežika v ozvezdju Velikega psa. Kaj to pomeni: 8 svetlobnih let? Malo se boste okoristili, če vam pojasnim: 72 bilijonov kilometrov! V mislih si zapišimo število: sedem, dve pa še 12 ničel zadaj! Človeški razum skratka ne prenese teh števil. Poskusimo drugače! Obod naše zemeljske krogle meri 40.000 km. No, to še gre. Lovsko letalo bi ga preletelo v treh dneh. Pa si zamislimo nit, ki bi vezala našo Zemljo s Sirijem! Navijajmo to nit okrog zemeljskega klobčiča, ki — kakor rečeno — meri 40.000 km v obodu. S to nitjo bi mogli obkrožiti Zemljo: eno milijardo in osemstomilijonkrat. Če bi rabili za vsak ovoj samo eno sekundo, bi navijali to nit celih 58 let. Ne moremo se izmotati iz groznih, začaranih števil, ki nas silijo v obup. Zato vzemimo na pomoč najhitrejšo sredstvo, to je svetlobni žarek! Danski fizik Olaf Römer je opazoval zakasnitve Jupitrovih lun, ki po določenem času zahajajo za Jupitrom ali kakor pravimo — mrknejo. Kadar je bila Zemlja najdlje od Jupitra, se je mrk zakasnil za 17 minut. Odtod je sklepal, da rabi svetloba za razdaljo od Sonca do Zemlje — 8 minut in pol. Svetlobni žarek torej brzi s hitrostjo 500.000 km na sekundo. Svetloba, ki bi obkrožila našo Zemljo 7 krat v eni sekundi, bi potrebovala, da pride od Sirija do nas, dobrih osem let.

Z boljšimi daljnogledi opazamo, da nekatere zvezde niso enojne, temveč da so često sestav dveh, treh ali celo večkratnih zvezd, ki so, povezane s

težnostjo, premikajo okrog ravnotežne lege. Včasih odkrijemo okrog stalnic svetle meglice, ki so ogromna polja svetlih plinov.

Svetle meglice ločimo po obliki v: svitkaste ali planetarske, koprenaste in nepravilne. Najbolj znana planetarska meglica je v ozvezdju Lira. Planetarske meglice so dobile tako ime, ker jih vidimo v daljnogledu kot medosvetle ploščice. Poznamo jih le okrog 150.

Kakor nežen pajčolan se razpenjajo v nekaterih ozvezdjih, na primer v Labudu, prekrasne koprenaste meglice in nam zastirajo tisoče svetlih stalnic Rimske ceste.

V Orionu, najlepšem ozvezdju zimskega neba, je ogromna, deset svetlobnih let, to je nad 90 bilijonov km široka, nepravilna meglica, ki jo res dobro oko opazi kot motno ploskvico. Ista slika nam pokaže izredno lep kontrast med svetlo in temno meglico. Konjski glavi podobna temna meglica se zajeda z neprozornimi plinskimi plastmi v svetla plinska polja. Mislijo, da se iz svetlih meglic porajajo v teku desetisočletij nove zvezde.

Vsa do sedaj našeta vseirska telesa in prikazni spadajo po Herschlovi razlagi v ogromen, dvojno izbočeni leči podoben, svetovni sistem, ki ga imenujemo Rimska cesta. Lepo zaokroženim zvezdnim skupinam, ki leže že izven naše Rimske ceste pravimo kroglaste kopice. Znana kroglasta kopica v ozvezdju Herkula pa vsebuje okrog 40.000 sonc in je oddaljena od nas 33.000 svetlobnih let. Poznamo že okrog 90 kroglastih kopic.

Iz velikanske dalje nad 850.000 svetlobnih let, daleč, daleč izven Rimske ceste in kroglastih kopic nas nemo pozdravljajo zvezdni sestavi najvišjega reda, to so špiralne meglice. Komaj vidna liska v ozvezdju Andromeda je žar, prihajajoč od 2 milijard svetlih sonc. Navidezna oblika špiralne meglice zavisi od smeri, iz katere jo motrimo. Če jo gledamo v smeri osi, se nam kaže kot špirala.

Ako špiralno meglico opazujemo pravokotno na os, se nam očituje v obliki bikonveksne leče.

Kako lepe in mogočne so špiralne meglice, ki sploh niso meglice, ampak nekaki vseirski otoki, orjaški zvezdni kompleksi, nedosežno lepi in veličastni mozaiki, ki jih je sestavil vsemogočni Tvorec!

Z ciklopskimi, novodobnimi daljnogledi so odkrili že več milijonov špiralnih meglic!

Špiralna meglica je do danes najvišji in zadnji astronomski pojem. Iz dejstva, da so natančna opazovanja razkrila špiralne meglice v različnih razvojnih dobah, se je razvila sledeča teorija: Neznansko velika plinasta krogla se zaradi vrtenja sploščuje, se končno razcepi v dve špiralni veji in na robovih zgošča v trdne snovne kapljice, ki jim pravimo — zvezde. Zvezde se spet združujejo v nove manjše sisteme, rimske ceste in kroglaste kopice. Vsi ti sistemi pa se gibljejo. Vsem vseirju ni niti ene mirne točke. Nehote prihajajo človeku na misel Gregorčičeve besede: V delavnico sem Tvojo zrl, ki bitij si rodil brez broja. Skrivnostno snuje roka Tvoja: nikjer je stalne ni stvari, a prah noben se ne zgubi. V delavnico sem Tvojo zrl in videl večno sem vrtenje, prelivajoče se življenje...

Vem, da vas dušijo dvomi. Kdo neki je zvezdoslovcem vse to povedal? Ali ne varajo sebe in nas? Na kratko vam odgovorim: Če kdo, astronom Ijubice resnico nad vse. Odločno se otepa vsega, kar skuša prispevati domišljija, pesniško gledanje ali prozaična želja; astronom verjame le računni in tisočkrat preizkušenim zakonom.

Vsa moderna fizika izdatno podpira svojo plemenito posestrimo. Najbolj zgovoren pa je svetlobni žarek, ki astronomu zanesljivo razodeva vseirske resnice, ko se ujame v okular gigantskega teleskopa ali na občutljivo fotografsko ploščo. Kadar pa ga astronom prižene v spektroskopski aparat, mu skesano in brez zadržka pripoveduje stvari, ki se laiku zde popolnoma nemogoče: kako daleč so zvezde, kako se sučejo in krožijo, s kakšno hitrostjo drviyo po vseirskih globinah, koliko so stare, koliko teh-

tajo, kolika je toplota njihovega površja in kakšna je vsebina njihove notranjosti.

Do kraja smo prišli, četudi bi mogli kramljati ure in ure. Ker pa je po Goethejevih besedah človek človeku najzanimivejši, pogledjmo, kaj pravi astronom o njem. Navadno nerad kaj reče. Če ga le pripravite do besede, bo dejal: V špiralnih meglicah se gnetejo rimske ceste in kroglaste kopice. V Rimski cesti so mi-

lijarde sonc. Sonca bi mogla — kakor na primer naše Sonce — imeti trumo manjših spremljevalcev. Na cnem takem planetu, ki je materialno sploh brezpomemben, živiš ti in jaz in še dve milijardi ljudi. Ne trdimo, da bi življenje ne bilo nikjer več mogoče, vendar ga do danes nikjer nismo zasledili.

Zato se nam zdi življenje nekaj redkega, edinstvenega in vzvišenega nad mrtvo snov.

Umetnost in morala v filmu

«L'Avvenire d'Italia» objavlja članek z gornjim naslovom izpod peresa msg. Luigija Civardija, ki pravi med drugim:

Ali je morala res sestavni del umetnosti?

Tako je bilo večkrat slišati tudi glede kinematografske predstave. Morala, ki je v duši umetnika, mora vplivati na duha, na živčevje in na čustvovanje. Torej je morala tisto, kar širi poleg umetniškega duha, da povemo z običajnimi besedami. Samo morala utegne predpisati meje in načrt kakega umetniškega dela in vse, kar ne vsebuje morale, ne more biti pristna umetnina. Umetnik se mora zaradi te bistvene sestavine umetnine, zaradi morale, ozirati na vse, kar koli tvori sestavino njegovega dela in kar je v zvezi s človekom glede na njegovo zunanje življenje (obleka, okoliš) in na notranjost (besede, kretnje). Zatorej se pri kaki umetnini ni moči izogniti moralni, ki je slehernega, življenja vrednega človeka poglavitni temelj

Umetnost na noben način ne sme uničevati ali zmanjšati morale. To se pa često dogaja v kinematografskih delih, v slikah in igrah, ki jih imamo priliko videti na platnu. Vprav kinematografske predstave, ki s tako silo zajamejo duha in telo človeka, da ga predvsem zmedejo, so glede na umetniško silo sploh bolj važne kot druge umetnine. Umetnina mora biti hkratu moralna, dobra in lepa. Če ji manjka morala, pa odpadeta tudi obe

drugi lastnosti. Ali imamo kaj takih pristnih umetnin? Imamo jih in v njih vidimo razločno vse tri bistvene sestavine umetnine. Umetnost je božja hčerka in hčerka narave. Seveda se v dandanašnjih umetninah, posebno pa za na platno v kinih, skoraj nihče ne ozira na umetnost s tega gledišča. Kaj je to, kar dandanašnji vidimo na platnu? Vsebinska je gola, večji del naravno sploh nemogoča blodnja, sestavni deli so izzvani le v to, da nekako »ovenčajo«: puhlo praznino in osebe, ki nastopajo, še povečajo vso blodno mešanico nečesa, ki v bistvu ni — nič. In občinstvo? Je večji del navdušeno za vse take predstave. Zakaj, človek je dandanes sam ves razrvan in mu prija, da se mu ta razrvanost pokaže kot nekaj, kot bi bi bila pravilna. Hkratu pa vse te mešanice oamljajo živce in čustva. Tako sprejema občinstvo kino, ki mu ni do umetnine. Ali pa je to res? Ni res, saj so prav pristne umetnine, ki jih imamo priliko — izredno redko! — videti v kinu, sprejete — hvala Bogu! — vendarle z največjim navdušenjem. In na to bi morali pisatelji kinematografskih iger vendar paziti in proizvajati take prizore, ki bi ljudstvo oplemenitili in mu dali resnično duševno hrano. Papež Pij XI. je zapisal o kinematografski predstavi: »Potrebno je, da so napredek umetnosti in znanosti in vse spolnitve v tehniki industrije taki, kakor da so izšli iz božjih rok in da so v čast Bogu in za rešitev duš.«

Prav tako velja tudi za kinematografske igre. Zakaj kino, čudoviti dar božje svobode, naj se vrne na pota svojega poslanstva. Pa četudi ne proslavlja naravnost Boga, kot bi ga mo-

ral, naj ga vsaj ne žali in ne blati in naj ne zatemnjuje Njegove podobe v dušah, ki jih je On ustvaril! To je veliko zasluženje za moralo in umetnost.

Naše sodobne naloge

Naš narod še vedno boleha za nekimi slabostmi in napakami, ki so postale tako razširjene med našim narodom, da se po pravici imenujejo ljudske napake ali razvade.

Ena prvih teh ljudskih napak, proti kateri je nujno potrebno, da dvigne tudi prosvetno društvo svoj glas in ji napove boj, je gotovo neizmerno pijančevanje, ki je ena najstarejših in hudih bolezni našega ljudstva. V zadnjih letih se je mnogo poskušalo to rano na telesu našega naroda ozdraviti. Med mladino je protialkoholno gibanje doseglo očitvene uspehe. Posebno šport, telovadba, planinstvo, ki zahtevajo od človeka zdravih in krepkih mišic, čemur škoduje preveliko uživanje alkohola.

Treznostno gibanje bi moralo zajeti najširše sloje našega ljudstva. Zdi se nam, da je to zlo preveč razširjeno in pregloboko ukoreninjeno, zato še ni zmogala treznostna misel med ljudstvom.

Ni čuda, da je to delo za treznost skupna zadeva nas vseh, zlasti prosvetnih društev. Kdo se danes ne zaveda, kako pijančevanje ubija versko življenje, kdo se ne zaveda, kako pogubno vpliva pijančevanje na redno družinsko življenje. Žene pijancev so naravnost mučenice, otroci pa so prave sirote, ki imajo na lastnem očetu slab zgled.

Ogromna je škoda, ki jo trpi naš narod, in prav ta škoda nam mora iti k srcu. V mali Sloveniji je šlo v enem letu eno milijardo dinarjev za alkohol. Na vsako glavo je prišlo 1000 dinarjev. Kako malo pa je prišlo denarja v blagajne prosvetnih društev za prosvetne namene. Prosvetna zveza je lansko leto izdala posebno brošuro pod naslovom: »Za naroda rast in za zdravje družine«. V omenjeni knjižici

je dr. Ivo Pirc s številkami dokazal, koliko bolezni povzroči alkohol med našim narodom. Koliko krepkih mož in mladeničev položi alkoholizem v prezgodnji grob. Skoraj vsak deveti moški umre zaradi alkohola. Še hujše so posledice pijančevanja, ki se kažejo zlasti na potomstvu. Kako človeka boli, ko stopa skozi slovensko vas in sreča človeka pohabljenega ali nerazvitega zaradi pijanosti očeta ali matere. V Ljubljani na primer je 50 odstotkov otrok obremenjenih. Na pomožni šoli pa celo 84 odstotkov.

Koliko nerednosti povzroča pijača ob pribliki raznih sejmov in verskih svečanosti. Na dan, ko se zbira župnija okrog svojega farnega zavetnika, večkrat govori nož ali pretep in s tem oskrunja najlepše dneve v župniji. Kjer koli je kaka nerednost, tam je pijača v bližini. Najhujša posledica pijančevanja pa je nagla in nesrečna smrt, klanje in uboj v pijanstvu. Že to je dovolj važen vzrok, da mora tudi članstvo prosvetnih društev, dekliških krožkov in fantovskih odsekov dvigniti svoj glas in iti v boj za treznostno gibanje. Skupno in vzajemno je treba nastopiti za stremenje našega naroda. Bolj kakor množica lačnih se nam mora smiliti množica pijancev, ki derejo pred našimi očmi v pogubo. Prav vsak, — pa naj bo fant ali dekle, mož ali žena, delavec ali kmet — vsakdo je dolžan storiti vse, da se to zlo prepreči in da se naš narod zopet ozdravi.

Sveto pismo pravi, da je Bog ustvaril narode ozdravljive. Mi smo poklicani, da to bolezen ozdravimo. Ne puščajmo torej našega naroda v njegovih bolečinah. Zdravljenje bo sicer težavno, a ne brezuspešno, če se le začne smotrno organiziranje dela. Če so mogli drugi narodi, Finci, Švedi in

Norvežani, pregnati pijanske razvade s svoje zemlje, zakaj ne bi mogli mi katoliški Slovenci izruvatı to ljulko, ki poganja tako bohotno na naši narodni njiivi. Zato vsi na delo za iztrezujenje našega naroda. Kako bomo ozdravili to bolezen? Hvale vredno je, da je sodebna oblast prepovedala točenje žganja. Hvaležni smo zato italijanski postavodajci in tistim, ki vodijo sedaj našo provinco, da so takoj spoznali, kje je treba zastaviti delo za streznjenje našega ljudstva. Brez pomoči svetne oblasti bi bilo naše delo težavno in skoro brezuspešno. Svetna oblast skrbi za javni red in za mir, a tudi za materialni in deloma tudi moralni blagor ljudstva. Zato smo prepričani, da bo sedanja oblast storila vse, kar je v njenem področju in njeni moči glede treznosti in dostojnosti.

V Ljubljani se je osnovalo Društvo treznosti. To društvo želi stopiti v stik z našimi prosvetnimi društvi, v katerih naj se ustanovijo treznostni krožki ali odseki. Ti odseki naj skrbе za tozadeven pouk. Treba je večkrat govoriti, predavati o treznostnem gibanju in o strašnih posledicah pijančevanja. Ob raznih prilikah, kakor pri krstu, birmi, poreki, ob žegnanju, ob godovnih dneih, je treba svariti ljudi pred neizmernim uživanjem alkohola. Starši naj nikdar ne dajejo mladini alkohola. Povedati je treba zlasti materam, kako kvarno vpliva alkohol na otroka pred in po porodu.

Da se ideja za treznost čim bolj živa ohrani, naj treznostni krožek vsako leto med tiho in cvetno nedeljo vpelje tako imenovani treznostni teden. V treznostnem tednu naj bo protialkoholno predavanje. Naloga naših prosvetnih društev ni samo vzgajati civilizirane ljudi, temveč trezne in dostojne značaje človeške družbe. Temu namenu morajo služiti naša predavanja in tudi igre, zato zlasti odri segajte po dobrih igrah. Zelo se priporoča, da naj imajo društva brezalkoholno gostilnico ali zajtrkovalnico. V društvenem domu naj bo soba prijetno opremljena, kjer ljudje lahko

kaj užijejo, berejo, pojejo, igrajo. Tu naj se fantje pošteno zabavajo, da ne bodo hodili v gostilne. Tu naj se zbirajo dekleta iz daljnih vasi ter naj čakajo na popoldansko službo božjo. Če bomo vsi tako delali, se bodo gotovo časi v tem oziru spremenili in naš narod bo ozdravljen težke bolezni, naša društva pa bodo storila narodu ogromno delo.

Pravila Družbe treznosti

1. **Namen.** Družba treznosti ima namen voditi boj zoper alkoholizem in vzgajati ljudstvo k treznosti ter reševati bolnike-alkoholike.

2. **Član** lahko postane vsak vernik od 14. leta starosti dalje.

3. Člani so: popolni zdržniki, ki ne pijejo nobene opojne pijače (I. stopnja); oni, ki ne pijejo žganja, druge pijače pa vedno zmerno (II. stopnja). To obljubijo vsaj za eno leto.

4. Dolžnosti članov:

a) nedoraslim vsaj do 14. leta ne dajejo nikaške opojne pijače;

b) nikdar nikomur pijače ne vsiljujejo;

c) odločno nastopajo proti temu, če bi kdo pijačo vsiljeval;

č) nikoli ne dajejo prilike za čezmerno pitje;

d) po možnosti tudi pri drugih zabranjujejo vsako nezmernost in vse razvade, ki so povod pijančevanju in izgredom;

e) sadja ne pretvarjajo v žganje, pač pa pospešujejo in tudi drugim priporočajo brezalkoholno uporabo sadja in grozdja;

f) pazijo, da se bodo postavne določbe glede pitja, policijske ure in plesov v okolici spolnjevale;

g) skušajo tudi druge za treznost in družbo pridobivati, predvsem tiste, ki so pijači vdani, in jim priporočajo popolno zdržnost, ki jim je edina rešitev.

5. Razen tega naj se člani borijo zoper vse, kar je s pijančevanjem v zvezi: zoper nedostojnost in nenravnost, surovost in preklinjanje, javno

nagoto in nespodobno nošo ter naj zopcr vso razuzdanost nastopajo s krščanskim pogumom.

6. Osrednje vodstvo je v Ljubljani. Škofijskega voditelja imenuje škof. Voditelj si izbere tajnika, blagajnika in potrebno število odbornikov, ki jih mora potrditi škof.

7. Družba naj se vpelje v vsaki župniji, ker je nraveni prerod povsod potreben, pijančevanja in izgredov, surovosti in neuravnosti pa povsod mnogo, in ker se more kaj doseči le z vzajemnim delom in z združenimi močmi po vseh župnijah.

8. Članarine ni, pač pa se sprejemajo darovi za podporo treznostnega gibanja; saj člani s treznostjo in z zmernostjo mnogo prihranijo. Za sprejemnico plačajo pri vpisu eno liro.

9. Družbo vodi odbor. Predsednik mu je župnik ali kak drug duhovnik, ki si po potrebi privzame pri vodstvu v pomoč sposobne laike. Odbor naj se sestavi zlasti iz članov v župniji obstoječih družb in društev. Sejo naj ima vsak mesec.

10. Družba naj ima shod vsaj štirikrat na leto: vsako kvatarno nedeljo; če je to nedeljo zadržek, pa v nedeljo prej ali potem. Shod se prične z molitvijo. Potem naj bo primeren govor, nato naj bo resen razgovor o razmerah v župniji glede pijančevanja, nedostojnosti, razuzdanosti vsake vrste in kako to preprečiti, katere alkoholike in kako za treznost pridobiti in kako bi se moglo versko-nravno stanje v župniji dvigniti. Nazadnje se zapoje primerna pesem.

11. Vsako leto od tihe do ovetne nedelje je treznostni teden. Prvi dan tega tedna, na tiho nedeljo, je občni zbor družbe, pri katerem se spreje-

majo novi člani, se zaveza skupno ponovi in pobirajo prostovoljni darovi, iz katerih se opravi ena sveta maša, preostanek se porabi v podporo treznostnemu gibanju. Med tednom se pa pošlje škofijskemu ordinariatu poročilo o številu članov (I. in II. stopnje) in darovi.

12. Zavetnik družbe je sv. Janez Krstnik. Priporoča se, da se na njegov god ali v nedeljo potem opravi za družbo sveta maša; članom pa se priporoča, naj prejmejo svete zakramente, ker dobe popolni odpustek, kakor tudi ob kvatrnih nedeljah.

13. V namen družbe naj tudi molijo. Družbena molitev je vsak dan en očenaš; vendar to ne veže pod grehom.

Odpustki za člane Družbe treznosti.

1. Popolni (pod navadnimi pogoji):

a) na dan sprejema;

b) na god sv. Janeza Krstnika ali v nedeljo po njem;

c) na štiri kvatrne nedelje;

č) enkrat na mesec, kdor moli molitev za zdržnost vsak dan.

2. Nepopolni:

a) 7 let in 7 kvadragen na kvatrne nedelje dobijo tisti, ki obiščejo cerkev, molijo po papeževem namenu in obnove sklep zadržati se opojnih pijač;

b) 300 dni dobijo tisti, ki se prizadevajo, da bi se pijančevanju vdani spreobrnili ali se v družbo treznosti vpisali ali se udeležili družbenega shoda.

3. Vse svete maše za kakega umrlega člana imajo odpustek oltarnega privilegija (Pij X., 21. maja 1914).

Očetovska beseda

Na praznik apostolov sv. Petra in Pavla je imel ob 12.30 sveti oče papež Pij XIII. radijski nagovor na vse katoličane sveta. Papež je rekel, da se vsi sinovi svete katoliške Cerkve vesele tega praznika in obračajo svo-

je misli k Rimu, ker vidijo v njem znak univerzalnosti svoje vere. Rekel je, da je cesarski Rim že 19 stoletij sedež Kristusove Cerkve. Papež se je nato spominjal preganjanih prvih vernikov in omenjal besede tolažbe in

zagotovila, ki jih je nanje naslovil Linus, naslednik sv. Petra, potem pa rekel, da se tudi njemu krči srce ob skrbi in ob misli na trpljenje, ki danes pritiska svet. Toda navzlic vsej temi in tegobam pa ne zmanjka tolažilnih prizorov, ki navdajajo srce obrambe temeljev krščanske civilizacije in verno zaupanje v njeno zmogljivost, najtrdnjša domovinska ljubezen, junaška dejanja plemenitosti, številne izbrane duše, ki so pripravljene na vsako žrtev, dalje globoka vera in usmiljenost, čeprav po drugi strani greh in zlo vdirata v življenje posameznikov, v svetišče družin in v socialno ureditev. Papež je nato govoril o škodi, ki jo je naredila vojna, in o preganjanjih, katerih priče so številni duhovniki in verniki, ki trpe zaradi svoje vere. V vseh takih nesrečah pa je treba ohraniti zmerom zaupanje v Boga, ki dogodkov ne presoja s časovnimi merili, temveč jih meri po njihovih daljnosežnih posledicah. Božji previdnosti nič ne uide. Bog lahko dopusti, da za kratek čas zagospodujeta brezbožnost in verska mlačnost, da nastopita tudi mučenje nedolžnih ljudi in bolestna okrnitev čuta pravičnosti. Toda zlo ne bo dolgo triumfiralo. Prišla bo ura božja. Prišla bo ura svetega veselja, ura, v kateri bodo narodi spet zaživel v Pravi, Miru in Redu. Ne smemo gledati samo na trnje, ki prizadeva bolečine, temveč tudi na zaslужenje, ki poginja iz trpljenja. Tako se dobi pogum in hrabrost za krščansko junaštvo, ki

je obenem žrtev in odpoved in znak zmage. Junaštvo vseh vernikov mora biti v teh težkih zgodovinskih urah enako trdno kakor vera.

Mislimo na te, o ljubljeni Rim, naša dvakratna domovina, ki si navajen nositi s tako visoko zavestjo največje dolžnosti v življenju svete Cerkve, in te blagoslavljamo. S teboj blagoslavljamo ves italijanski narod, ki uživa to prednost, da ima v svoji sredi sedež katoliške Cerkve. In tudi vsemu svetu, kjer koli žive naši sinovi, ki so nam vsi brez izjeme enako dragi, pošiljamo svoj blagoslov, medtem ko se nam srce krči ob misli na narode, ki največ trpe v tej strašni in krvavi nesreči, ki je povzročila že toliko tuge in solza na tej zemlji. Pri teh svojih prošnjah in molitvah pa ne izključujemo tudi tistih, ki so še daleč od okrilja naše svete Cerkve, da bi tudi oni občutili materinsko skrb in nujnost in da bi pod njenim okriljem našli svoj mir. Papež je končno podelil svoj papeški blagoslov.

V okviru Ljubljanske province je ostalo še 128 društev, ki lahko nemoteno vrše svojo nalogo, to je kulturni apostolat KA. To vrše s tem, da prirejajo neoporečne dramatične predstave, goje petje in glasbo, prirejajo predavanja s slikami in filmi. Skrbe za dobre knjige. Pospesujejo naj zlasti treznostno gibanje, se bore proti bogokletstvu in skrbe, da se bo povsod spoštovala nedelja in praznik.

Veliko zanimanje za knjige

Resni časi, ki jih doživljamo, bi utegnili dati komu misliti, da je človeku sedaj edina in glavna briga le kruh in nujno potrebni živež ter da so ljudje otopeli za vse drugo, zlasti pa za duševno razvedrilo. Resnica je prav obratna. Le malokdaj poprej je bilo na primer med občinstvom kolikor toliko ugodnega odziva na umetniške razstave, za gledališče in za podobne prireditve. V teh časih se zdi, kakor da je občinstvo šele pričelo ceniti pravo vrednost duhovne kulture,

ki more dati resnično tolažbo za stiske v drugih zadevah. Ljubljančani očitno prav nič ne žalujejo zaradi prepovedi plesnih prireditev in najbrž tudi ne bi take prireditve, ako bi bile tudi na dnevnem redu, uspevale, ker so se ljudje sami zresnili.

Razveseljivo pa je, da v teh časih ljudje mnogo bolj kakor kdaj poprej segajo po dobrih knjigah. Za mesec julij, ki je bil v tem oziru vedno bolj mlačen, je kar čudno, koliko ljudi sleherni dan zahaja v javne knjižni-

ce in koliko ljudje radi berejo. Razlag za to je več. Prvič je knjiga sedaj resnično še vedno najcenejša zabava in najbolj razvedri človeka, drugič pa je sedaj v Ljubljani število ljudi, žejnih branja večje, kakor kdaj prej in končno tudi letos ni takega odliva mestnega prebivalstva na deželo, oziroma v letovišča. Vsak zato rajši sega po dobri knjigi. Tudi na knjižnem trgu je za knjigami še vedno dovolj zanimanja in bi bilo nedvomno še večje, ako bi bili zaslužki višji. Zaradi porasta cen drugim potrebsčinam, zlasti pa živlom, si more le manjši del občinstva privoščiti lastno knjigo. Zato pa cvete zasebno izposojanje dobrih knjig, poleg izposojanja v javnih knjižnicah, kjer so nekatere bolj iskane knjige rezervirane kar za tedne in tedne vnaprej. Povprečno se je izboljšal tudi okus občinstva. Kriminalnih romanov ljudje bero manj, najbrž že zato, ker so ti-

sti, ki so te knjige ljubili, najbrž že vse prebrali, novosti na knjižnem trgu pa sedaj skoraj ni. Pač pa se je znatno dvignilo zanimanje za potopise, zgodovinska dela, dela iz narodnega gospodarstva, pa tudi za klasike. Izredno močno je zanimanje za knjige v italijanskem jeziku, to pa zaradi tega, ker je sedaj že mnogo takih, ki že znajo italijanski jezik ter zaradi izpopolnitve segajo po italijanskih knjigah. Moramo reči, da ljubljanske javne knjižnice obsegajo pretežno res kvalitetne italijanske knjige. V slovenščini pa se je zopet dvignilo zanimanje za naše klasike: Cankarja, Finžgarja, Meška, Jurčiča, Trdino in Kersnika, od novejših pa zlasti mnogo bero ljudje Bevka.

Ljudska knjižnica v Ljubljani je v juniju izposodila 600 knjig več kot lansko leto v istem mesecu. Ta pojav, ljubezen do dobre knjige, je razveseljiv pojav v sedanjih časih.

Ostanimo na svoji grudi

Nedavno še je časopisje polnilo svoje stolpce s tožbo o naraščajočem begu z dežele v mesta in predmestja. In je imelo prav, le da tožbe niso mnogo zalegle. Kmet je ostajal v senci starega sveta, zapravili so mu njegovo čast in mu jemali veselje do dela na zemlji. Šele v zadnjem času je — tudi po državnih odredbah, ki zabranjujejo beg z dežele — dotok v mesta in predmestja pričel pojemati in je v nekaterih krajih docela izostal. V zdravem podeželskem ljudstvu se vrši nekak miselni prevrat, ki je v svojih koreninah zdrav in koristen.

Ljudstvo spoznava solidnost kmetovanja na zemlji. Biti kmet je pač najsolidnejši in tudi najvarnejši gospodarski posel, hkrati pa najlepši življenjski poklic za tistega, ki je kmetovanje doživel kdaj tudi iz njegove bogate vsebine. Rokodelstvo in obrt sta častivredna poklica in imata še vedno trden fundament. Rokodelci in obrtniki sicer običajno ne obogatijo — vsaj ne rednim potom — a s

svojo pridnostjo in vestnostjo si ustvarijo mirno in varno življenje v znosnih razmerah. Vendar je njegovo delo precej enostransko in v nekaterih panogah niti lahko niti lepo. Kaj šele delo v industriji! Tod je še več enostranosti, mehanike in šablone in zato industrijski delavci nikdar niso v resnici srečni ljudje. Ni slučaj, da so prav tovarne često izhodišče raznih prevratov in nemirov. Delo v trgovini je često pestro in morda celo prijetno, a notranje človeka ne zadovolji. Pisarna je suhoparna in mladega človeka prerada le ubija in muči.

Najnaravnejši poklic je kmet. Kmečko delo je polno sprememb, vedno je v zvezi z življenjem in je samo življenje, zahteva krepkih rok in zdravega duha, a pušča ljudem njihovo vedrino in notranje zadovoljstvo. Seve, tudi kmet in vprav kmet mora biti trd in vztrajen, a duh mu ostaja zdrav in svež. Pravemu kmetu je njegovo delo vedno hkrati razvedrilo in četudi mu maže roke in obraz. Sredi božje narave je njegova

delavnica, vsako leto prinaša brstje in cvetje in sadje, vsak gib ima svojo vsebino, vsak opravke, in bodisi še tako skromen, je v neposredni zvezi z žitjem in bitjem narave. Za lepote željno oko ima kmečko delo nebroj utehe in radosti, ker je narava pravi mojster lepoticenja in krasote.

Včeraj bi bili vsak slavospev kmečkega poklica zavračali z nevoljo, ker nam je bil pogled uprt v veliki svet in je naš sluh le predobro sledil vabljivim klicem zapeljivega mesta in predmestja. Danes gledamo na delo in predvsem na kmetovo delo z dru-

gimi očmi, ker se nam odpirajo za njegovo bogato vsebino in še, ker vemo ceniti sigurnost kmečkega gospodarstva.

Zato, podeželska mladina, ostani na grudi svojih očetov! Kmetovanje te bo notranje zadovoljilo, ohranjalo ti bo zdravje telesa in duha, množilo bo tvoje veselje nad življenjem. Sredi žive narave in ustvarjajočega dela boš ohranjala otroško vero v Stvarnika in Gospodarja in iz te vere boš lahko verovala, da je svet velik in lep in da so ljudje dobri in pošteni. V tej veri boš zmagovala!

Sv. Ciril in Metod

Due 5. julija se je ves krščanski svet spominjal z globoko pobožnostjo in hvaležnostjo svetih bratov Cirila in Metoda, ki sta se kot sinova bogatih in uglednih staršev v Solunu odpovedala razkošju in blesku cesarskih dvorov ter se umaknila v samoto in tišino samostanske družine na Olimpu, kjer sta se tudi za vedno zaobljubila službi Bogu in širjenju Njegove slave na zemlji.

Klicu svojega notranjega ognja sledeč sta se podala oznanjat nauke sv. vere med divje Saracene, Kozake in nazadnje med Slovane. Med njimi sta se tudi najdalje zadržala. Predvsem sv. Metod, ki je po prezgodnji smrti svojega brata Konstantina, Cirila, med Slovani nadaljeval njegovo delo. Tudi med Slovenci, našimi davnimi predniki, sta bila ter sta tudi njim prinesla luč svete vere in jih za vse čase združila s sveto Cerkvijo v Rimu. Zato se moramo tudi mi Slovenci zahvaliti nadnaravni usmiljenosti njunega apostolskega dela in njuni gorečnosti za zveličanje duš za svojo krščansko kulturo in književnost, ki sta nam omogočili ohranitev naroda na prostoru, na katerem še danes živi in izpolnjuje svoje kulturno poslanstvo.

Sveta brata Ciril in Metod sta po apostolskem pismu sv. očeta Pija XI. z dne 15. februarja 1929 še danes in bosta to ostala za vse večne čase, vzornika učeči se mladini vseh šol in pro-

svetnih ustanov, vzornika duhovščini in vsem redovom, predvsem pa še učitelja krščanskega družinskega življenja in končno zgled in spodbuda vernikov vseh ostalih stanov in slojev.

Učeca se mladina pač lepših vzornikov ne more imeti. Sveta brata Ciril in Metod sta imela doma vsega dovolj. Imela sta dostop na dvor. Toda ves ta blesk in razkošje posvetnega življenja ju ni premamil in pomehkužil. Neumorno sta se posvečala študiju vseh znanosti in se nato ponižna in skromna zatekla v samostan na Olimpu in se posvetila za vedno službi samo Bogu ter sta s poučevanjem nevednih in divjih narodov v nauku sv. vere med nje nosila tudi kulturo. Kakor sta sveta blagovestnika darovala svoje življenje samo Bogu, tako naj tudi duhovščina in vsi redovi po besedah sv. očeta služijo samo Bogu in naj imajo pri širjenju slave božje za zgled sv. Cirila in Metoda.

Posebno pa opozarja sveti oče krščanske družine na sveta brata, ki sta povsod neustrašeno pobijala med narodi razne zmete, ki so rušile in razjedale krščanske zakone. Zato jih sveti oče z vso ljubeznijo poziva, da naj se od svetih bratov uče čuvati postavbe o nerazdružnosti krščanskega zakona ter pravilne vzgoje in pouka otrok, kakor sta to vedno delala velika blagovestnika v svoji borbi za čistost družinskega življenja.

In slednjič postavlja še božji namestnik na zemlji sveta brata za vzornika vseh ostalih stanov ter jim z očetovsko skrbjo kliče: »Vsi verniki katerega koli stanu, kmetje in delavci, veljaki in državniki, učenjaki in učitelji, oblastniki, ki skrbje za občo blaginjo, naj se uče od svetih bratov služiti resnici, pravici in ljubezni, če hočejo, da se vrne mir med narode in državljane.

Ob 50 letnici „Rerum novarum“

Ob binškoštnih praznikih je spregovoril sv. oče Pij XII. po radiu ter prebral poslanico, v kateri se je spomnil toliko slavne in važne okrožnice Leona XIII. o delavskem vprašanju. Omenil je, da so prav binškoštni prazniki najlepša prilika, da se spomni okrožnice velikega papeža, saj so to prazniki ljubezni, upanja in tolažbe. Ni sicer naloga Cerkve, da bi se bavila s čisto gospodarskimi in socialnimi vprašanji, ker je to zadeva javne oblasti, gradi družba ves svoj red, biti v soglasju z božjimi zakoni, ki jih oznanja in razlaga Cerkev. In v tem pomenu je spregovoril Leon XIII. o delavskem in socialnem vprašanju. Z veliko ljubeznijo se je zavzel za delovno ljudstvo. Njegov klic je šel premmogim do srca, in nič čudnega, če so se mu mnoge države odzvale in s primerno zakonodajo ustvarile delovnim stanovom boljše življenje.

Ob teh mislih na veliko okrožnico je Pij XII. pristavil še svoje misli ter spomnil na temeljne vrednote: na uporabo snovnih dobrin, delo in družino.

Glede snovnih dobrin je treba pač vedeti, da jih je Bog ustvaril za vse. Razdelijo naj se torej po načelih pravičnosti in ljubezni, da se bo iz te razdelitve rodil koristen mir in znošna življenje.

Že to dejstvo, da je sveti oče postavil sv. Cirila in Metoda za vzornika tako številnim in različnim slojem, pač najbolj jasno kaže izredno notranje bogastvo njunih svetniških osebnosti in dejavnosti ter stoletja in stoletja presegajočo vrednost njunega apostolskega in kulturnega dela med narodi, ki so jima bili posebno dragi in ljubi.

S tem pa je tesno združeno delavsko vprašanje. Dolžnost in pravica, organizirati delo, pripada predvsem tistim, ki se z delom bavijo, to je delavcem in podjetnikom. Ako ti ne bi mogli izpolniti svoje dolžnosti zaradi posebnih razmer, je prav, da poseže vmes tudi država ter s svojo močjo uredi to, kar zasebnik ne more.

Zlasti pa je s pravico lasti združen obstoj in razvoj družine. V družini ima vsak narod naravno in rodovito korenino svoje veličine in moči. Vse državne odredbe, ki urejajo privatno last, naj imajo ta cilj, da bodo zboljšale in dvignile družinsko življenje.

Društveni obzornik

Št. Vid pri Stični. Dne 6. julija so šentviški dijaki in dijakinje uprizorili igro »Deseti brate« na prostem. Igra je v vsakem pogledu dobro uspela, zakaj prostor v naravi je bil kakor nalašč zanjo. Pa tudi igralci so se zelo potrudili.

Na Blokah se pripravlja Prosvetno društvo, da uprizori vedno primerno igro pisatelja Finžgarja »Našo krič«.

Semič. Naši vrli dijaki so začeli s pripravami za Finžgarjevo igro »Razvalina življenja«.

Vsebinska: Važna beseda. — Umetnost in morala v filmu. — Naše sodobne naloge. — Očetovska beseda. — Veliko zanimanje za knjige. — Ostanimo na svoji grudi. — Sv. Ciril in Metod. — Ob 50 letnici „Rerum novarum“. — Društveni obzornik.

Uprava: Pisarna Prosvetne zveze, Ljubljana, Miklošičeva cesta 7. — Odgovorni urednik in izdajatelj Vinko Zor, Sv. Petra c. 80. — Za Zadržno tiskarno v Ljubljani: Maks Blejec

PROSVETNI ODER

JUNI-JULIJ

1941/XIX

Igrski seznam za prihodnjo sezono

Zaradi precejšnjega zanimanja za igranje in velikega povpraševanja po primernih igrah za poletje in zgodnjo jesen, vam v tej številki Prosvetnega odra prinašamo malo večji seznam iger, izmed katerih bo gotovo vsako društvo moglo izbrati vsaj eno, ki jo bo tudi uprizorilo. Vse dobite pri Prosvetni zvezi.

Abram Josip: Zlatorog. Igra v petih dejanjih, 10 moških, 5 ženskih, Noša sodobna ali malo odmaknjena v preteklost. Prizorišče večidel vse na prostem.

Bajuk Marko: Miklova Zala. Igra v petih dejanjih po Sketovi povesti, 22 moških, 5 ženske, Noša; kmečka in turška. Prizorišče večidel na prostem.

Bevk France: Bedak Pavlek. Otroška igra v treh dejanjih, 8 moških, 4 ženske, škratje, vile, dvorjani, Noša pravljica. Prizorišče: soba, gozd, dvorana.

Cesnik Ivo: Domen. Narodna igra s petjem v petih dejanjih, 16 moških, 5 ženske, Noša kmečka. Prizorišče soba.

Cesnik Ivo: Pogodba. Kmečka komedija s petjem v treh dejanjih, 10 moških, 5 ženske, Noša kmečka. Prizorišče na prostem in na sodnji.

Finžgar Franc S.: Divji lovec. Narodni igrokaz s petjem v štirih dejanjih, 17 moških, 6 ženskih, Noša kmečka. Prizorišče večidel na prostem.

Finžgar Franc S.: Nova zapoved. Igra v treh dejanjih, 4 moških, 5 ženskih, Noša sodobna. Prizorišče v baraki in pred njo.

Finžgar Franc S.: Vse naše. Burka v enem dejanju, 5 moških, Noša kmečka. Prizorišče gostilna.

Govekar Fran: Martin Krpan. Dramska pripovedka v petih dejanjih, 21 moških, 6 ženskih, Noša dvorna, kmečka, turška. Prizorišče večidel na prostem.

Jalen Janez: Bratje. Drama v štirih dejanjih, 7 moških, 5 ženskih, Noša meščanska. Prizorišče soba.

Jalen Janez: Dom. Drama v štirih dejanjih, 10 moških, 5 ženskih, Noša kmečka. Prizorišče v sobi in na prostem.

Jalen Janez: Lesena peč. Norčava burka v treh dejanjih, 7 moških, 2 ženski, Noša meščanska. Prizorišče v sobi in na prostem.

Jalen Janez: Srenja. Drama v štirih dejanjih, 5 moških, 5 ženske, Noša meščanska. Prizorišče soba.

Krek Janez Ev.: Tri sestre. Igra v treh dejanjih, 5 moških, 5 ženskih, Noša kmečka. Prizorišče na prostem in v sobi.

Krek Janez Ev.: Turški križ. Igra v štirih dejanjih, 12 moških, 5 ženskih, Noša kmečka in turška. Prizorišče večidel na prostem.

Kunčič Mirko: Triglavska roža. Pravljična igra s petjem v štirih dejanjih, 6 moških, 10 ženskih, 7 otrok, Noša kmečka in pravljica. Prizorišče na prostem.

Kureč Niko: Jurij Kozjak. Narodna igra v dveh delih in desetih slikah po Jurčičevi povesti, 20 moških in spremstvo, Noša kmečka, viteška in turška. Prizorišče na prostem.

Leskovec Anton: Vera in nevera. Drama v treh dejanjih, 12 moških, 2 ženski, Noša meščanska. Prizorišče večidel na prostem.

Linhart Anton: Županova Mička. Komedija v dveh dejanjih, 6 moških, 5 ženske, Noša meščanska in kmečka. Prizorišče soba in dvorišče.

Linhart Anton: Veseli dan ali Matiček se ženi. Komedija v petih dejanjih, 8 moških, 5 ženske, Noša meščanska. Prizorišče na prostem in v sobi.

Lipah Franc: Glavni dobitek. Komedija v treh dejanjih, 6 moških, 5 žensk, Noša sodobna. Prizorišče soba.

Medved Anton: Stari in mladi. Ljudska igra v štirih dejanjih, 8 moških, 5 ženske, Noša kmečka. Prizorišče na prostem in v sobi.

Meško Ksaver: Mati. Igra v treh dejanjih, 5 moških, 4 ženske, Noša meščanska. Prizorišče soba.

Milčinski Franc: Kjer ljubezen, tam Bog. Igra v enem dejanju, 5 moških, 1 ženska, Noša meščanska. Prizorišče soba.

- Mrakar Janko: Nevesta iz Amerike.** Igra v treh slikah, 10 ženskih, Noša meščanska, Prizorišče soba.
- Petančič Davorin: Deseti brat.** Vaška igra pod milim nebom v štirih dejanjih, 20 moških, 7 ženskih, Noša kmečka in gosposka, Prizorišče na prostem.
- Petančič Davorin: Guzaj.** Igra v petih dejanjih, 15 moških, 5 ženske, Noša kmečka, Prizorišče večidel na prostem.
- Petančič Davorin: Miklova Zala.** Farna igra pod milim nebom v 18 slikah, 17 moških, 5 ženskih, Noša kmečka in turška ter gosposka, Prizorišče na prostem.
- Remec Alojzij: Užitkarji.** Kmečka žalostna igra v treh dejanjih, 7 moških, 6 ženskih, Noša kmečka in gosposka, Prizorišče soba.
- Spicar Jakob: Drabosenjak.** Narodna igra v petih dejanjih, 16 moških, 5 ženskih, Noša kmečka, Prizorišče na prostem in v sobi.
- Suster Drabosenjak Andrej: Igra o izgubljenem sinu.** V prologu in sedmih nastopih, 13 moških, 2 ženski, Noša kmečka in gosposka, Prizorišče na prostem.
- Vombergar Joža: Voda.** Kmečka komedija v treh dejanjih, 15 moških, 4 ženske, Noša kmečka, Prizorišče večidel na prostem.
- Wambrechtsamer Ana: Za staro pravdo.** Zgodovinska igra v šestih slikah iz časa kmečkih bojev.
- Zigon Joka: Kadar se utrga oblak.** Drama v treh dejanjih, 5 moških, 2 ženski, Noša meščanska, Prizorišče soba.
- Milčinski: Cigani.** Saloigra v treh dejanjih, Noša kmečka, Prizorišče soba.
- Korže Vinko: Čigav je grunt.** Kmečka komedija v treh dejanjih, Noša kmečka, Prizorišče soba.
- Korže Vinko: Micki je treba moža.** Narodna veseleigra v štirih dejanjih, 9 moških, 9 ženskih, Noša kmečka, Prizorišče soba.
- Medved Anton: Crnošolec.** Kmečka drama v petih dejanjih, 6 moških, 6 ženskih, Noša kmečka, Prizorišče večidel na prostem.
- Mrakar Janko: Garjeva ovea.** Igra v treh dejanjih, 11 ženskih, Noša gosposka, Prizorišče soba.
- Mrakar Janko: Gluha teta.** Igra v dveh slikah, 9 ženskih, Noša gosposka, Prizorišče soba.
- Vovk Joža: Grunt.** Ljudska igra v štirih dejanjih, 10 moških, 5 ženske, Noša kmečka, Prizorišče soba.
- Velikonja Narte: Njiva.** Igra po povesti Višarska polena.
- Kuret Niko: Kisle gobe.** Zabavna zgodba v štirih slikah, 4 moški, 5 ženske, Noše kmečke, Prizorišče soba.
- Kokalj: Mlinarjev Janez.** Ljudska igra pod milim nebom v petih dejanjih, 24 moških, 2 ženski, Noša kmečka, Prizorišče na prostem.
- Medved Anton: Na ogledih.** Veseleigra v treh dejanjih, 7 moških, 5 ženske, Noše kmečke, Prizorišče večidel na prostem.
- Murnik Rado: Napoleonov samovar.** Veseleigra v enem dejanju, 5 moških, 2 ženski, Noša gosposka, Prizorišče soba.
- Klinar France: Plavž.** Narodna igra v treh dejanjih, 10 moških, 4 ženske, Noša gosposka, Prizorišče plavž.
- Mrakar Janko: Povest o izgubljeni Marti.** Igra v petih slikah, 12 ženskih, Noše gosposke, Prizorišče večidel v sobi.
- Zakrajšek Kazimir: Pri kapelici.** Igra v treh dejanjih, 7 moških, 4 ženske, Noše kmečke, Prizorišče na prostem.
- Detela Fran: Učenjak.** Veseleigra v treh dejanjih, 8 moških, 5 ženske, Noša gosposka, Prizorišče soba.
- Finžgar Franc S.: Veriga.** Ljudska zgodba v treh dejanjih, 10 moških, 5 ženske, Noša kmečka, Prizorišče na prostem in v sobi.
- Finžgar Franc S.: Razvalina življenja.** Ljudska drama v treh dejanjih, 4 moške, 5 ženske, Noše kmečke, Prizorišče na prostem in v sobi.
- Medved Anton: Za pravdo in srce.** Tragedija v petih dejanjih, 12 moških, 2 ženski, Noše kmečke in viteške, Prizorišče na prostem in v sobi.
- Cankar Ivan: Hlapec Jernej in njegova pravica.** Drama v devetih slikah, priredil Skrbinšek Milan, 8 moških, Noša kmečka in meščanska, Prizorišče v sobi.

*

Davorin Petančič, Guzaj. Igra v petih dejanjih. Maribor 1955. Tisk in zaloga tiskarne sv. Cirila v Mariboru.

Če bi imel Guzaj nekoliko več umetniške sile, bi bil lahko zgledna ljudska igra. Izrazno je prešibak; dasi se igra nagiblje k vzoru, da bi namreč mimo zgodbe ljudem kaj dala, preveč ostaja sredi pota.

Ropar, ki meri samo na bogate, revnim pa pomaga, je znana odrska postava. Razbojnik iz stiske, ne iz prepričanja — to je Guzaj. Zašel je na kriva pota po nedolžnem, zaradi nedolžnosti. In da se maščuje nad žensko, ki je tega kriva, je njegov edini cilj. To doseže, a srce ne najde utehi. Mati mu je bila rekla »Kajni!«, to ga peče. Pobegniti hoče v Ameriko in tam začeti novo, boljše živ-

ljenje. Ko je zadnjikrat pri materi in ji obljubi, da se bo naučil moliti, mati pade od strela, ki je bil namenjen njemu. Tik pred begom v Ameriko pade tudi Guzaj sam.

Brez dvoma zgodba, ki je vredna odr-

ske obdelave. Pomanjkljivosti, ki so, ne motijo toliko, da bi igre ne priporočali. Oseb je razen ljudstva 13 moških in 5 ženske. Režiser bo imel s scenerijami in grupiranjem nastopajočih precej opravka, a ne težkega.

V Ljubljani bomo igrali

Calderon: Veliki oder svetâ. Že pred leti so nekateri odri po Slovenskem uprizorili znameniti misterij slavnega španskega dramatika. Zdaj pa smo dobili nov prevod v slovenščini, ki bo prosvetnim odrom na razpolago v knjižnici Prosvetne zveze v Ljubljani. Ljubljanski Prosvetni oder se že pripravlja, da bo letošnje poletje uprizoril Veliki oder svetâ na prostem, na kar že zdaj opozarjamo vse, ki jih zanima igranje na prostem, posebno pa še uprizoritev tako znamenite igre. Kaj več vam bomo naznanili v prihodnji številki Prosvetnega odra, za zdaj pa vam le postrežemo s kratkim odlomkom iz igre, ko pravkar nebeški Mojster razdeljuje zemljanom vloge.

Mojster:

O, če človek sam bi smel
si izbrati svojo vlogo
kdo pač záse bi ubogo
in trpečo, slábo vzeml!
Vsak bi táko rad imel,
da bi le ukazoval
in brez skrbi piroval.
Ne pomislil bi nihče,
da, čeprav le igra je,
zglede bi za življenje dal.
Jaz, ki mojster sem te drame,
vem, kaj bo premožel kdo,
naj zatorej vsak voljno
vlogo, ki jo dam mu, vzame.
Ti boš kralj!

Kralj:

O slave záme!

Mojster:

Ti lepoto zaigrala
boš človeško!

Lepota:

Hvala, hvala!

Mojster:

Ti boš bogatin mogočen!

Bogatin:

Sreče dar mi je odločen;
sončna luč mi bo sijala!

Mojster:

Ti boš kmeta zaigral!

Kmet:

Je to delo ali jelo?

Mojster:

Delo skoz življenje celo!

Kmet:

Slab bom delavec postal.
Ne, Gospod, sem se skesal!
Dasi Adam ded je moj,
bo vendâr težkó z menoj,
pa čeprav mi daš posesti.
Če presodim se po vesti,
naveličam se takoj.
Takšen sem že po naravi
in novinec v teh stvaréh;
brskal bom slabó po tleh,
kmet ne bom kaj prida pravi.
Rad bi se odrekel slavi
kmečki tej, a trepeta mi
glas že kar ob misli sami,
da ne boš željâm ustregel.
Ker si torej me zapregel,
bom igral, kar duša dá mi.
Po sposobnostih své
modro si odbral mi delo;
če bo kaj mi spodletelo,
boš odpustil mi dolgé,
ki preštel si mi lasé.
Le čemú se pritožujem,
saj za trdno pričakujem,
da v pomoč mi boš povsod.
Vlogo brž mi daj, Gospod,
ker preveč že zavlačujem!

Mojster:

Ti modrost nam zaigraj!

Modrost:

Sreče, dan mi je napočil!

Mojster:

Ti boš revež, sem odločil!

Revež:

Joj, te vloge mi ne daj!

Mojster:

Ti pred rojstvom pojdeš v raj!

Otrok:

Brez trpljenja bom uvenil.

Mojster:

Modro sem takó precenil:
vsákdo naj igra, kdor živ je.
Po sposobnostih dobil je
vlogo vsak, kot sem namenil.

Revež:

Ce bi vlogo smel vrniti,
bi jo vrnil brez odloga,
saj v življenju le nadloga
čaka me in trud očiti.

A ne morem spremeniti,
česar ne bi rad okušal.
Upam pa, da boš poslušal
ga, ki naj igra berača;
skrušen k tebi se obrača,
ne da bi upor poskušal.
Počemú naj jaz samó
revež v igri bom veseli?
Drugi bodo se imeli
dobro in le meni bo hudó,
In zakaj za vlogo to
si prav táko dušo dal,
kot si kralju jo odbral,
dal prav táko si mišljenje,
dal si isto mi življenje —
a bo le on više stal!
Da iz drugega sem íla,
da si dušo dal različno
in življenje bolj mi nično,
da je pamet mi gasnila,
bi verjel, da višja sila
je bilá in drug namen;
rad trpél bi zapuščen.
Ne zameri mi sodbé:
večje vloge so, to že,
s tem pa večji mi noben!

Mojster:

Prav enako, glej, oba
v igri spolnita zahteve;
ta, ki v reví šteje dneve,
toda z vneemo zaigra,
kakor kralj, ki vse ima.
Ko pustita oder, svet,
sta oba enaka spet.
Dobro zaigraj in vedi,
da boš ti, ki bil si v bedi,
v isti plašč kot on odet.
Zalost naj te ne prevzema,
ker si revež. Za oba
isti zakon, glej, velja:
igro naj krasi ti vnema,
saj poplačal bom obema.
Kot zasluži kdo, dobi
vsak po igri, kralj in ti.
Vloge cenim vse enako,
ker življenje se mi vsako
kakor kratka igra zdi.
Ko bo igra dokončana,
bom pojedino pripravil
vsakemu, ki prav opravil
vlogo bo, ki mu je dana.
Kot bo vloga odigrana,
takšen stal bo pred menoj!

Lepota:

Razodeni, Mojster moj,
kakšen igri tej naslov je,
ki naj gleda jo svetovje!

Mojster:

Delaj dobro, Bog s teboj!

Kralj:

Marsikaj bomo zgrešili
v igri čudni, kakor kaže.

Bogatin:

In vendár bi stekla laže,
če bi prej se kaj učili!

Modrost:

A kako bi to storili,
ko še nimamo oči,
duše ne, ko smo mrtvi,
preden igra se prične?

Revež:

Kje brez skušenj igra je?
Kdo jo le uprizori?

Kmet:

Tale človek dobro sodi.
Pravšen se mi zdi nasvet,
naj drži z beračem kmet,
ker sta si nekako v rodi.
Se pri stari igri hodi
vse narobe kaj radó,
če brez skušenj jo dadó,
in čeprav je ponovitev;
To pa nova je stvaritev;
kje bo tu brez skušenj šlo!

Mojster:

Saj napotek vam je dan,
da v nebesih je sodnik,
ki bo varen vam vodnik
od zibéli v grob temán.

Lepota:

In vendár je vse tjavdán,
ko ne vem, ne kje ne kdaj
pridem in odidem naj.

Mojster:

Skríto vam bo tudi to,
a vendár vsak našel bo
rojstvo in življenja kraj.
Posvetite skrbí eni
vsi se za odhod vsak čas,
ko moj glas pokličé vas!

Revež:

Kaj za glas bi pogrešeni
že bili na vek zgubljeni?

Mojster:

Glejte, za igralce vse
tu odprta knjiga je,
da tegá mi, ki se zmede,
spet na pravo pot privede.
Milost božja vam začne
šepetati prav skrbno,
kaj naj kdo in kdaj stori.
Nič več ne tožite mi!
Vsak nastopi naj prosto,
vse je že pripravljeno.
Naj življenja si takoj
vsak premeri košček svoj,
ki je dan mu.

Modrost:

Kaj stojimo?

Vsi na oder brž!

Vsi:

Pojdimo!

Delaj dobro, Bog s teboj!

Z uprizoritvijo Calderonovega Velikega odra svetá se nam spet obeta uspela predstava na prostem, ki so v Ljubljani postale že kar tradicionalne. Upajmo, da tudi letošnje poletje ne bomo brez nje!